

загально-соціальних засад права: прав і свобод людини, народів, націй тощо), що є правильним і веде до гуманізації теоретичних підходів правотворення.

Використані джерела:

1. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу: навчальний посібник / Л. А. Луць. – Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – С. 255.
2. Лівшиц Р. З. Теорія права: [підручник] / Р. З. Лівшиц. – М.: БЕК, 1994. – 345 с.
3. Нерсесянц В. С. Юриспруденція. – М.: НОРМА-ИНФРА, 1998. – 288 с.
4. Оніщенко Н. М., Пархоменко Н. М. Соціальний вимір правової системи: [монографія] / Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – 176 с.
5. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: [монографія] / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Юрид. думка, 2008. – 320 с.
6. Шемшученко Ю. С. Право // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: Юрид. думка, 2007. – С. 360.

Луцкий Р. П. Правовой позитивизм в контексте эволюции источников современной правовой системы.

Позитивное право находится в прямой зависимости относительно источников права. А источники права формируют развитие существующих правовых систем. Освещение этого взаимодействия нуждается в последующем развитии и совершенствовании. Данная проблема играет значительную роль и вызывает большой интерес в современном обществе.

Ключевые слова: правовая система, источники права, позитивизм, позитивное право .

Lutsky R. P. Legal positivism in the context of evolution of sources of the modern legal system.

Positive right is in direct dependence in relation to the sources of right. And the sources of right form development of the existent legal systems. Illumination of this co-operation needs subsequent development and perfection. This problem plays a considerable role and causes large interest in modern society.

Keywords: legal system, sources of law, positivism, positive law .

**Плахтій Ю. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**ПРАВОВІ І ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ
ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНФЕДЕРАЦІЇ**

Розглянуто проблему правової природи організаційно-правового механізму конфедерації, його структури, правової основи, принципів його організації і діяльності та характеру його взаємозв'язків як наднаціонального механізму з національним інституційним механізмом і з його окремими складовими частинами. Доведено, що серед сучасних об'єднань держав лише конфедерація наділена повноцінним організаційно-правовим механізмом, який функціонує на всіх рівнях її організаційної системи.

Ключові слова: конфедерація, організаційно-правовий механізм, система органів.

У сучасній науці теорії держави і права відсутнє поняття організаційно-правового механізму об'єднання держав (конфедерації), існує лише абстрактне

поняття механізму держави, яке вперше ввів в науку теорії держави і права в середині 60-х років ХХ століття В. В. Копейчиков [1, с. 11]. Проте, неможливо зрозуміти правову природу, мету створення, принципи та тенденції розвитку сучасних конфедерацій без розгляду їх організаційно-інституційної системи.

Саме за допомогою інституційної системи – свого роду організаційного механізму конфедерації – здійснюється її компетенція, встановлюються і підтримуються зв'язки з іншими суб'єктами міжнародно-правових відносин, забезпечується досягнення зафіксованих в союзному договорі її цілей і завдань.

Метою цієї **статті** є дослідження правової природи організаційно-правового механізму конфедерації, його структури, правової основи, принципів його організації і діяльності та характеру його взаємозв'язків як наднаціонального механізму з національним інституційним механізмом і з його окремими складовими частинами.

У сучасній юридичній літературі немає єдиного уявлення про поняття і склад організаційного механізму конфедерації, але серед західних дослідників є відносно усталена думка про те, що організаційний механізм конфедерації – це система органів, за допомогою яких вона здійснює свою компетенцію [2, с. 227].

Методологічно важливим в плані глибокого і різностороннього пізнання інституційного механізму в цьому визначенні є те, що він характеризується не як набір не зв'язаних між собою і не взаємодіючих один з одним органів, а як їх система. Причому, виходячи з того, що організаційний механізм охоплює своєю активністю практично всі сфери життєдіяльності конфедерації і вбирає в себе всі органи, що функціонують в її межах, тому, за словами А. Мауера “даний феномен цілком виправдано інколи іменується і розглядається не просто як система, а як загальна система” [3, с. 120].

Варто зазначити, що серед сучасних об'єднань держав лише конфедерація наділена повноцінним організаційно-правовим механізмом, який функціонує на всіх рівнях її організаційної системи: на рівні ухвалення рішень, на рівні формування і функціонування інституційної системи, на рівні виконання рішень і контролю за їх виконанням. Тоді як в більшості міжнародних організацій можна тільки фіксувати появу окремих компонентів організаційного механізму і лише в певних напрямках функціонування таких організацій.

Організаційний механізм конфедерації характеризується наступними ознаками:

1) Основним призначенням механізму конфедерації є реалізація завдань і цілей, заради яких була створена конфедерація.

До головних цілей функціонування організаційно-правового механізму в сучасних конфедераціях є: створення необхідних умов для інтенсивного економічного та політичного співробітництва між всіма державами-членами; розвиток економічного і соціального прогресу, забезпечення високого рівня життя населення держав-членів; визначення і використання найбільш прогресивних міжнародних економічних відносин, заснованих на справедливості, спільності інтересів, взаємній співпраці між всіма державами-членами; розвиток міждержавних зв'язків і співпраці в межах конфедерації для вирішення політичних, економічних та соціальних проблем; досягнення співпраці в науково-технічних, промислово-виробничих і соціальних сферах на основі рівних можливостей, взаємних інтересів і вигоди для всіх держав-

членів; забезпечення прискореного економічного зростання держав-членів; досягнення прогресивних та раціональних зовнішньоекономічних зв'язків з іншими суб'єктами міжнародно-правових відносин; сприяння колективній безпеці та обороні на основі держав-членів.

2) Чітка функціональна визначеність кожного з елементів структури.

Особливого значення зараз набуває функціональний аспект, пов'язаний із забезпеченням подальшої інтеграції держав-членів в межах конфедерації для забезпечення перспективної політичної, економічної і соціальної співпраці. В процесі здійснення функцій організаційно-правовий механізм сприяє досягненню стабільного розвитку національних економік держав-членів, вдосконаленню міждержавних економічних зв'язків на основі взаємної вигоди, рівних можливостей і надання режиму найбільшого сприяння. Крім того, організаційний механізм конфедерації сприяє розробці перспективних форм і методів партнерства між державами-членами.

3) Наявність визначеної структури, яка має динамічний характер та залежить від економічних та політичних змін, як на міжнародній арені, так і в межах самої конфедерації.

Зростаючий рівень глобалізації в світі вимагає більш ефективних органів міжнародної співпраці, тому традиційні механізми міжнародних організацій не повною мірою задовольняють потреби сучасного етапу розвитку міжнародних відносин. Для виконання завдань на міжнародному рівні, у тому числі для здійснення цілей створення конфедерації, необхідно досягати узгоджених і добре скоординованих рішень. В той час масштаб міжнародних проблем, які потребують колективного вирішення, постійно збільшується. До таких проблем належать міжнародна макроекономічна і фінансова стабільність, регулювання міжнародних ринків і торгівлі, глобальна екологічна стабільність і охорона здоров'я, всесвітній науково-технічний прогрес і інформація, соціальні проблеми та міждержавна співпраця [4, с. 73]. В сучасних умовах глобалізації державна влада все активніше покладає свої функції на міждержавні інститути. Міжнародна спільнота зараз знаходиться на такому етапі розвитку, коли для вирішення глобальних завдань конфедераціям необхідний якісно новий рівень делегованих із сторони держав-членів повноважень. Тому організаційно-правовий механізм конфедерації почав спиратися на систему з іншим рівнем взаємозв'язків і отримав якісно інший рівень компетенції, почав розвиватися по інших законах, наближених до законів внутрішньодержавного розвитку управління. У цьому він принципово відрізняється від організаційних механізмів історичних прототипів сучасних конфедерацій, які наділялися лише окремими повноваженнями.

4) Забезпечення необхідними матеріально-технічними, фінансовими, організаційними засобами, що складають основу його функціональної діяльності.

В установчому договорі конфедерації, як правило, держави-засновниці прописують умови фінансового забезпечення її діяльності. Конфедерації зазвичай фінансуються державами-членами, які самостійно виробляють оцінку своїх фінансових можливостей і відповідно вносять свою квоту.

Так, наприклад, в Статуті СНД говориться, що витрати по фінансуванню діяльності органів Співдружності розподіляються на основі пайової участі держав-членів і встановлюються відповідно до спеціальних угод про бюджети органів

Співдружності. Бюджети органів Співдружності затверджуються Радою глав держав за поданням Ради глав урядів. Питання фінансово-господарській діяльності органів Співдружності розглядаються в порядку, визначуваному Радою глав урядів. Держави-члени самостійно несуть витрати, пов'язані за участю їх представників, а також експертів і консультантів в роботі рад і органів Співдружності.

Що стосується Європейського Союзу, то спочатку Європейські Співтовариства (ЄЕС і Євратом) фінансувалися, як і будь-яка конфедерація, за рахунок внесків держав-членів, що і визначалося в ст. 200 Договору про ЄЕС. Яких-небудь автономних податкових джерел формування бюджетів у ЄЕС і Євратому не було. Інакше відбувалося фінансування ЄСВС. Паризький договір (1951 р.) встановлював два джерела формування бюджету ЄСВС: позики, що розміщуються на ринку, і податок на продажі (sales tax) вугілля і сталі, а також похідні від нього в державах-членах ЄСВС (ст. 49 Паризького договору).

Принципових змін система фінансування інституційного механізму ЄС зазнала після схвалення концепції "власних ресурсів" і прийняття інститутами ЄС ряду правових актів. Першим і основним серед них стало Рішення Ради № 70/243 від 28 квітня 1970 р., що встановило структуру системи власних фінансових ресурсів Співтовариств: сільськогосподарські податки, що стягуються в ЄС; митні збори, що стягуються на зовнішніх кордонах ЄС; процентні відрахування від ПДВ, що збирається державами-членами [5, с. 2].

Концепція "власних ресурсів" і відповідне їй віддзеркалення в правових актах ЄС передбачали закріплення фінансової самостійності і посилення наднаціонального характеру ЄС.

Крім того, частиною прийнятих заходів стала відмова від внесків держав-членів до бюджету ЄС. Це повинно було допомогти вирішити ряд політичних і економічних проблем у відносинах між тими державами, які вважали, що їх фінансові вигоди від участі в ЄС є меншими (в порівнянні з іншими учасниками), ніж їх грошові внески до бюджету Співтовариств. Проте рішення про відмову від внесків держав-членів не дозволяло ЄС витримувати один зі своїх основних принципів фінансової системи – заборона дефіциту бюджету Співтовариств. І вже в 1985 р. Рішенням Ради, яке доповнило Рішення 1970 р., було встановлено четверте джерело "власних ресурсів" – фіксований відсоток (не більше 1,335) від ВВП (GNP) держав-членів, який перераховуватиметься до бюджету ЄС [6, с. 4]. Таким чином, четверте джерело - це змінена форма раніше існуючих внесків. Інколи його називають прямим податком на доходи держав. Проте така назва навряд чи виправдана, оскільки цей обов'язковий платіж не має податкової природи і не є частиною податкової системи Співтовариства.

Таким чином, на сьогоднішній день фінансування діяльності організаційно-правового механізму ЄС здійснюється з таких джерел: митні збори; сільськогосподарські податки; процентні відрахування від ПДВ; відсоток від ВВП держав-членів.

5) Покликаний забезпечувати і гарантувати спільний захист та оборону усіх держав-членів конфедерації, сприяти їх економічному процвітання та посиленню їх політичного впливу у міжнародно-правових відносинах.

Так, завдяки створенню високоінтегрованого організаційного механізму

Європейський Союз має такі здобутки: побудова спільного ринку, на основі якого утворений єдиний внутрішній ринок ЄС, – “простір без внутрішніх кордонів, в якому, згідно положенням цього договору, забезпечується вільне переміщення товарів, осіб, послуг і капіталів” (ст. 14 Договорів про створення Європейського Співтовариства); будівництво економічного і валютного союзу. Його основою служить єдина грошова одиниця ЄС – євро (у цьому процесі поки не беруть участь Великобританія, Данія і Швеція, які з різних причин зберегли в обігу свої національні валюти); створення Шенгенського простору і введення єдиної візи для іноземців на підставі Шенгенських угод; розробка і проведення інститутами Європейського Союзу спільної політики в різних областях: спільна аграрна політика ЄС, політика конкуренції, імміграційна, транспортна, екологічна політика та ін.; формування права Європейського Союзу – самостійної правової системи, яка регулює багато важливих сфер суспільних стосунків за участю держав-членів, юридичних осіб і пересічних громадян; введення інституту громадянства Союзу як стійкого правового зв’язку громадян держав-членів безпосередньо з Європейським Союзом. Новим комплексним джерелом, в якому закріплені основи правового положення громадян Союзу, виступає прийнята в 2000 р. Хартія Європейського Союзу про основні права; прийняття законодавства про Європейське акціонерне об’єднання – єдину організаційно-правову форму юридичних осіб, яка може використовуватися для здійснення підприємницької діяльності на всій території Європейського Союзу; розробка законодавства і вживання організаційних заходів в кримінально-правовій сфері з метою перетворити Європейський Союз в цілому в “простір свободи, безпеки і правосуддя” (ст. 2 Договору про Європейський Союз): нормативні акти по боротьбі з тероризмом, фальшивомонетництвом, відмиванням грошей і іншими формами “транснаціональної” злочинності; встановлення мінімальних стандартів захисту прав осіб, які стали жертвами злочинів; створення Європейського поліцейського відомства (Європол); підготовка до введення “європейського ордеру на арешт”; перетворення Європейського Союзу на самостійного учасника міжнародних відносин, встановлення Союзом партнерських зв’язків з іноземними державами.

При оцінці організаційно-правового механізму СНД часто вказують лише на негативні сторони його діяльності, точніше бездіяльності. Можливо, це пов’язано з тим, що СНД поки-що не виправдала покладених на неї сподівань. Проте, існує і ряд досягнень за часи її функціонування: відцентрові тенденції, що домінували в 1990-і роки, почали врівноважуватися у ряді випадків доцентровими; головним досягненням СНД в торговельно-економічній сфері є створення зони вільної торгівлі, хоча тут поки що існують деякі обмеження; об’єм міжреспубліканської торгівлі (перерахований за світовими цінами по методиці і оцінками Всесвітнього банку) складав в 1990 р. в рамках СРСР 618 млрд. дол., до 1993г. він впав до 222 млрд. дол. У 1989 р. на внутрішньореспубліканську торгівлю припадало 77% всієї торгівлі радянських республік. У 1994 р. ця частка (в рамках СНД) впала до 34%, а в 2006 р. – до 21% [7, с. 3]. Найбільшу питому вагу торгівлі з країнами СНД мали Білорусія, Україна, Киргизія і Таджикистан, найменшу - Росія, Вірменія, Азербайджан. Товарна структура взаємної торгівлі характеризувалася переважанням палива, сировини і продовольства, проте питома вага торгівлі готовими виробами була все ж вища, ніж в експорті країн

Співдружності в розвинені держави. З важливих товарів, що поставляються на ринки СНД, слід зазначити нафту (Росія, Казахстан, Туркменія), газ (Росія, Туркменія), вугілля (Казахстан), чорні метали (Україна, Росія), зерно (Казахстан, Україна), бавовну (Центральна Азія), вино (Молдова, Грузія). Готові вироби переважають лише в експорті Білорусії; розміри взаємних прямих інвестицій на 2007 р. дорівнювали декільком мільярдам доларів. Це переважно російські інвестиції в інших країнах СНД, перш за все в Україну і Казахстан; великих масштабів досягла трудова міграція між країнами Співдружності, особливо до Росії [8, с. 2].

Організаційно-правовий механізм конфедерації має свою особливу правову природу, тому при його характеристиці варто акцентувати увагу на таких аспектах, як правова основа створення і діяльності органів конфедерації, основні тенденції розвитку загальної організаційної системи, характер взаємозв'язків механізму конфедерації з національним інституційним механізмом кожної держави-члена, правові принципи організації і діяльності загальної організаційної системи.

Правову основу створення і діяльності органів конфедерації становлять відповідні норми і положення, що містяться в її установчому договорі, протоколах, що додаються до цього договору, у статутах, на основі яких діють конфедеративні органи та у внутрішніх регламентах відповідних органів.

Наявність в конфедеративних органів чітко визначених та регламентованих правових основ свідчить не лише про їх легітимність, але і про можливість ефективного і безперешкодного функціонування.

Варто звернути особливу увагу на основні тенденції розвитку загальної організаційної системи. Для ефективного функціонування та адекватного реагування на виклики часу дана система має бути не статичною, а максимально динамічною, мати тенденцію до модифікації як самих органів, так і виконуваних ними функцій.

Так, з прийняттям Лісабонського договору у ЄС почалася справжня інституційна реформа, яка націлена на забезпечення ефективного вирішення завдань, які постають перед об'єднаною Європою.

Що стосується СНД, то розвиток її організаційного механізму гальмується в основному через політичні та соціально-економічні проблеми та протиріччя між державами-членами. Проте, очевидним є той факт, що на вищому рівні варто робити спроби підвищити ефективність взаємодії, удосконалювати структуру і діяльність міждержавних інститутів СНД та розвивати співпрацю в усіх сферах її діяльності.

Характер взаємозв'язків механізму конфедерації з національним організаційним механізмом кожної держави-члена має базуватися на основі принципу паритетності, взаємодоповнення і відповідальності конфедеративних та внутрішньодержавних органів один перед одним.

Важливу роль відіграють правові принципи організації і діяльності загальної організаційної системи, бо саме вони формують загальне уявлення про організаційний механізм конфедерації.

Так, відповідно до норм міжнародного права та "внутрішнього права" конфедерації організаційно-правовий механізм для ефективного та легітимного функціонування має спиратися на такі основні принципи: принцип свободи; принцип демократії; принцип поваги прав людини і основних свобод; принцип єдності

організаційно-правового механізму конфедерації; принцип субсидіарності, відповідно до якого питання, що відносяться до спільної компетенції конфедерації і держав-членів, розглядаються і вирішуються на конфедеративному рівні лише в тому випадку, якщо вони не можуть бути краще або легше (з найменшими витратами) вирішені на рівні останніх, тобто на рівні держав-членів [9, с. 313]; принцип поділу влади, суть якого полягає в вельми умовному встановленні і підтримці балансу при розділенні владних повноважень між різними конфедеративними органами, а з іншої – до встановлення між ними системи стримувань і противаг [10, с. 557]; принцип встановлення і підтримки балансу владних повноважень і інтересів між різними конфедеративними органами, який певною мірою співзвучний з принципом поділу влади в частині, що стосується системи стримувань і противаг; принцип інституційного балансу, який полягає в системі розподілу владних повноважень між різними конфедеративними органами, кожен з яких виконує свою власну роль в організаційній структурі конфедерації і у вирішенні тих завдань, які стоять перед нею [11, с. 8]. Так, як органи конфедерації завжди діють як виразники спільних або ж національних інтересів, то, відповідно, розподіл владних повноважень між ними повинен неодмінно базуватися на делікатному балансі інтересів, які вони представляють [12, с. 560].

Таким чином, принцип інституційного балансу слід розуміти так, що кожен орган: повинен мати необхідний для виконання своїх владних повноважень рівень самостійності; не може беззастережно передавати свої повноваження іншим органам або іншим утворенням; повинен проявляти повагу до владних повноважень інших конфедеративних органів [11, с. 14].

З огляду на вищезазначене, можна дати таке визначення організаційно-правовому механізму конфедерації – це система органів і процедур, які забезпечують функціонування конфедерації, наділені, як правило, наднаціональними повноваженнями, що схвалені і погоджені державами-членами конфедерації безпосередньо під час укладення засновницького договору.

Слід враховувати, що механізм будь-якої системи саморозвивається, виникають правила і практика, які неможливо передбачити заздалегідь навіть самими членами конфедерації. Проте держава в будь-якому випадку має залишати за собою право втрутитися в цей процес, якщо виникає серйозна загроза національним інтересам. У цьому сенсі, організаційний механізм носить обмежений характер. А з іншої сторони, поки суверенна держава не розчиниться в конфедерації, умови, на яких розвивається організаційний механізм, можуть носити реверсивний, зворотний характер. Щоб цього не сталося потрібно, на нашу думку, утримувати баланс вигод і інтересів відносно всіх аспектів взаємодії держави з конфедерацією. Чим їх більше, тим більша вірогідність збереження членства в конфедерації навіть при істотних протиріччях держави з іншими учасниками або структурами конфедерації.

Отже, організаційно-правовий механізм конфедерації як система з високим рівнем інтеграції, що функціонує як комплекс органів та процедур, надає можливість конфедерації здійснювати її компетенцію, встановлювати та підтримувати зв'язки з іншими державними об'єднаннями та державами, забезпечувати досягнення зафіксованих в засновницьких договорах її цілей і завдань.

Використані джерела:

1. *Копейчиков В. В.* Правознавство : підручник / авт. кол. : С. Е. Демський, В. С. Ковальський, А. М. Колодій та інші ; за ред. В. В. Копейчикова. – 5-е вид., перероб. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 736 с.
2. *Кашкин С. Ю., Калинин П. А., Четвериков А. О.* Введение в право Европейского Союза : учебник / под ред. С. Ю. Кашкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : “Эксмо”, 2010. – 274 с.
3. Европейское право. Право Европейского Союза и правовое обеспечение защиты прав человека: учебник для студентов вузов / отв. ред Л. М. Энтин. – 3-е изд., пересмотр. и доп. – М. : Норма: ИНФРА-М, 2011. – 959 с.
4. *Моисеев А. А.* Суверенитет государства в международном праве : учебное пособие / А. А. Моисеев. – М. : Восток-Запад, 2009. – 384 с.
5. EC Council Decision 70/243 of 21 April 1970 // O. J. 1970. № L. 94/1.
6. EC Council Decision 94/728 of 31 October 1994 // O. J. 1994. № L. 293/9.
7. *Титов Д.* СНГ: возвращение к истокам // Экономика и жизнь. – 2010. – № 09 (9325). – С. 3-4.
8. *Титов Д.* Экономики стран СНГ не сдаются // Экономика и жизнь. – 2012. – № 01(9417). – С. 2-4.
9. *Топорнин Б. Н.* Европейское право: Учебник. – М. : Юристъ, 1998. – 456 с.
10. *Lenaerts K., Nuffel P.* Constitutional Law of the European Union. – L., 2005. – P. 557-562.
11. ECY, Case C-70/88 European Parliament v. Council (1990). ECR 1-2041. Para 21.
12. ECY, Case 294/83 Les Verts v. European Parliament (1983). ECR. 1339. Para 25.

Плахтий Ю. В. Правовые и организационные основы функционирования конфедерации.

Рассмотрена проблема правовой природы организационно-правового механизма конфедерации, его структуры, правовой основы, принципов его организации и деятельности и характера его взаимосвязей, как наднационального механизма с национальным институциональным механизмом и с его отдельными составными частями. Доказано, что среди современных объединений государств лишь конфедерация наделена полноценным организационно-правовым механизмом, который функционирует на всех уровнях ее организационной системы.

Ключевые слова: конфедерация, организационно-правовой механизм, система органов.

Yu. Plakhtiy. Legal and organizational frameworks of functioning of confederation.

The problem of legal nature of institutional mechanism of confederation, his structure, legal framework, principles of his organization and activity and character of his intercommunications, is considered as a supranational mechanism with a national institutional mechanism and with his separate component parts. It is well-proven that among the modern associations of the states only confederation is provided with a valuable institutional mechanism which functions on all levels it organizational system.

Keywords: confederation, institutional mechanism, system of organs.